

Пилипенко К.В.

Емоційна стійкість як професійно важлива якість майбутнього педагога

Анотація. Статтю присвячено проблемі емоційної стійкості у майбутніх педагогів. Констатовано зростання вимог до особистості й поведінки педагога, до професійної компетенції фахівця в навчанні й вихованні молодого покоління, до емоційно-вольової сфери особистості педагога й такої професійно важливої якості як емоційна стійкість. Доведено, що саме на етапі первинної професіоналізації активно формуються професійні інтереси, цінності, навички, а також відбувається формування особистісних якостей, як загалих, так і певних якостей, що є властивими й важливими саме для даної фахової спрямованості. Розглянуто різні підходи, щодо визначення емоційної стійкості. У статті презентовано результати емпіричного дослідження емоційної стійкості у майбутніх педагогів.

Ключові слова: емоційна стійкість, педагог, первинна професіоналізація педагога, професійно важливі якості, студентський вік.

Е.В. Пилипенко. Эмоциональная устойчивость как профессионально важное качество будущего педагога.

Аннотация. Статья посвящена проблеме эмоциональной устойчивости у будущих педагогов. Констатирован рост требований к личности и поведению педагога, к профессиональной компетенции специалиста в обучении и воспитании молодого поколения, к эмоционально-волевой сфере личности педагога и такому профессионально важному качеству как эмоциональная устойчивость. Доказано, что именно на этапе первичной профессионализации активно формируются профессиональные интересы, ценности, навыки, а также происходит формирование личностных качеств, как в целом, так и определенных качеств, свойственных и необходимых именно для данной профессиональной направленности. Рассмотрены различные подходы к определению эмоциональной устойчивости. В статье представлены результаты эмпирического исследования эмоциональной устойчивости у будущих педагогов.

Ключевые слова: педагог, первичная профессионализация педагога, профессионально важные качества, студенческий возраст, эмоциональная устойчивость.

K. Pylypenko. Emotional stability as a professionally important quality of the future teacher.

Abstract. The article is devoted to the problem of emotional stability of future teachers. The growing demands for the personality and behavior of the teacher, the professional competence of the specialist in the education and upbringing of the younger generation, the emotional and volitional sphere of the teacher's personality and such professionally important quality as emotional stability. It is proved that it is precisely at the initial professionalization stage that professional interests, values, skills are formed, as well as the formation of personal qualities, both general and certain qualities that are inherent and important for the given professional orientation. Different approaches are considered concerning determination of emotional stability. The article presents the results of empirical research of emotional stability of future teachers.

Key words: primary professionalization of the teacher, professionally important qualities, student age, teacher, emotional stability.

Постановка проблеми. Стрімкі та неоднозначні соціально-економічні, особливо політичні та культурні, перетворення, що відбуваються останнім часом в Україні, зумовлюють зростання вимог до особистості й поведінки вчителя, до професійної компетенції фахівця в навчанні й вихованні молодого покоління, до емоційно-вольової сфери особистості педагога й такої професійно важливої якості як емоційна стійкість .

Слід наголосити на тому, що емоційна стійкість є однією з найважливіших професійних якостей педагога, необхідних для збереження його психічного здоров'я та профілактики емоційного виснаження, психічного вигорання (синдрому, найбільш властивого представникам професій системи «людина-людина»). Г.С. Нікіфоров зазначає, що за допомогою кореляційного аналізу було виявлено, що емоційне виснаження має негативний зв'язок із емоційною стійкістю [7].

О.В. Шевчишена слушно наголошує: «Неблагополуччя психічного та духовного здоров'я вчителя не може не позначитися на здоров'ї школярів та результатах навчально-виховної роботи. Професійно нездоровий педагог не в змозі надавати учням індивідуальний підхід, задавати ситуацію успіху та забезпечувати морально-психологічну атмосферу в класному колективі» [9].

Варто підкреслити, що саме на етапі первинної професіоналізації, тобто у студентському періоді життя активно формуються професійні інтереси, цінності, навички. Особистість студента-майбутнього педагога розвивається протягом навчання. Але при цьому відбувається формування і особистісних якостей як взагалі, так і певних якостей, що є властивими й важливими саме для даної фахової спрямованості.

Разом з тим студентський вік характеризується різноманітністю емоційних переживань, що відображається у стилі життя, який часом

виключає турботу про особисте здоров'я, оскільки така орієнтація традиційно приписується старшому поколінню і оцінюється молодою людиною як неприваблива. Період активного входження в нове соціальне середовище часом супроводжується діями, спрямованими на отримання визнання і високого статусу в групі студентів-однолітків. При цьому інколи використовуються засоби, що не сприяють підтримання здоров'я (алкоголь, нікотин тощо).

Позаяк студентське життя пов'язане є різноманітними стресовими ситуаціями, спричинених труднощами пристосування молодих людей до студентського життя та екзаменаційним іспитам. Разом з тим будь-які умови можуть стати напруженими у випадку невідповідності психологічних особливостей людини вимогам середовища і діяльності, що закономірно призводить до стресу, а за умови його довготривалості – до емоційного виснаження, вигорання. Саме тому, на нашу думку, є доцільним вивчення такої важливої характеристики особистості майбутнього педагога як емоційна стійкість.

Мета статті полягає в представленні результатів емпіричного дослідження рівня розвитку емоційної стійкості у майбутніх педагогів.

Аналіз досліджень і публікацій з теми. Дослідження емоційної стійкості носять системний характер та відзначаються різноманітністю підходів. Вивченням емоційної стійкості займаються вчені різних галузей психологічної науки, а саме: військової, авіаційної психології (О.А. Блінов, О.Л. Злотніков, М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк, В.В. Стасюк та ін.), загальної психології (В. Вундт, Н.Я. Грот, Є.П. Ільїн, А.Я. Ольшаннікова, Т. Рібо, П. Фресс та ін.), психології спорту, праці (Л.М. Аболін, Ю.М. Блудов, П.Б. Зільбермана, Є.А. Мілеряна, Т.С. Кириленко, В.В. Клименко, Г.В. Ложкін, С.М. Оя, К.К. Платонов, О.А. Сиротін, В.М. Смірнов, Ю.Л. Трофімов, О.Я. Чебикін, О.А. Чернікова та ін.), психофізіології людини (І.Ф. Аршава, М.С. Корольчук, В.Д. Небиліцин, В.М. Русалов та ін.). Звертаючись до визначення поняття «емоційна стійкість» слід зазначити, що за наявності великої кількості різноманітних підходів до його визначення - йдеться про здатність індивіда протистояти тим емоціогенним подразникам, які можуть негативно впливати на перебіг діяльності та зберігати власну працездатність.

Узагальнюючий аналіз психологічної літератури з даної проблематики, дає можливість визначити декілька підходів до визначення змісту поняття «емоційна стійкість»:

1) Емоційна стійкість як «стійкість емоцій», а не функціональна стійкість людини до емоціогенних умов. При цьому під «стійкістю емоцій» розуміють і емоційну стабільність, і стійкість емоційних станів, і відсутність схильності до частоті зміни(переміни) емоцій. Таким чином, у

одному понятті об'єднано різні явища, які не співпадають за своїм змістом з поняттям «емоційна стійкість».

2) Емоційна стійкість як стійкість певного емоційного стану, що характеризується емоційною незворушністю, невразливістю, тобто не реагування людини на емоціогенні подразники, ситуації.

3) Перевага позитивних емоцій.

4) Здатність стримувати емоційні реакції, тобто «сила волі», що має прояв у терплячості, наполегливості, самоконтролі, витримці, що ведуть до стабільності ефективності діяльності.

5) Інтегративна якість особистості, що характеризується такою взаємодією емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів психічної діяльності індивідуума, котрі забезпечують оптимальне успішне досягнення мети діяльності у складній емоційній обстановці[6, с.17].

Викладення основного матеріалу дослідження. В емпіричному дослідженні емоційної стійкості у майбутніх педагогів прийняло участь 88 студентів – майбутніх педагогів Криворізького державного педагогічного університету.

Діагностичне дослідження було проведено за допомогою таких методів та методик: «Методика оцінки емоційної стійкості через продуктивність та якість короточасного запам'ятовування» О.В. Государєвої [4], «16-факторний особистісний опитувальник» (Р.Кеттелла) [3], метод експертних оцінок [5].

Результати емпіричного дослідження представлено на рис.1.

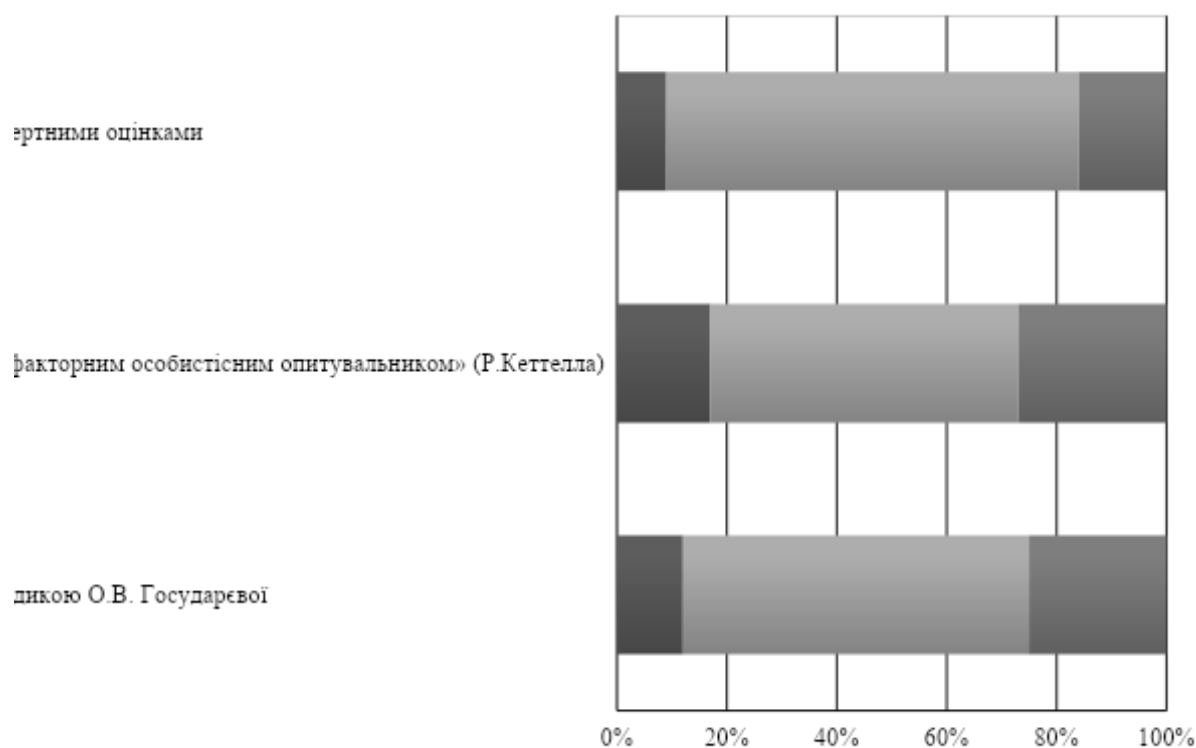

Рис.1. Рівні розвитку емоційної стійкості у майбутніх педагогів

Порівняльний аналіз результатів дослідження емоційної стійкості із залученням різних методів та методик дослідження дозволяє констатувати наступне. Кількість досліджуваних нами майбутніх педагогів з низьким рівнем емоційної стійкості така: 25% - за методикою О.В.Государєвої (Попової), 27%- за «16-факторним особистісним опитувальником» (Р.Кеттелла), 16%- за експертним оцінюванням. Кількість досліджуваних майбутніх педагогів із середнім рівнем емоційної стійкості така: 63% - за методикою О.В.Государєвої (Попової), 56% - за «16-факторним особистісним опитувальником» (Р.Кеттелла), 75% - за експертними оцінками. Кількість досліджуваних майбутніх педагогів з високим рівнем емоційної стійкості така: 12% - за методикою О.В. Государєвої (Попової), 17% - за «16-факторним особистісним опитувальником» (Р.Кеттелла), 9% - за експертним оцінюванням. Отже, у вибірці домінує середній рівень емоційної стійкості майбутніх педагогів. Меншою є кількість студентів з низьким рівнем емоційної стійкості. Натомість кількість майбутніх педагогів з високим рівнем емоційної стійкості є значно меншою.

Здійснений нами статистичний аналіз виявив статистично значимі зв'язки між показниками емоційної стійкості, отриманими в результаті дослідження за допомогою різних методів. Результати кореляційного аналізу отриманих даних представлені у таблиці 1.

Табл. 1.

Кореляційні зв'язки між показниками емоційної стійкості майбутніх педагогів за різними методами дослідження

Показники емоційної стійкості за різними методами дослідження	Показники емоційної стійкості за методикою О.В. Государєвої	Показники емоційної стійкості за методикою Р.Кеттелла	Показники емоційної стійкості за експертним оцінюванням
Показники емоційної стійкості за методикою О.В. Государєвої	1.000	.740**	.630**
Показники емоційної стійкості за методикою Р.Кеттелла	.740**	1.000	.560**
Показники емоційної стійкості за експертним оцінюванням	.630**	.560**	1.000

Примітка: ** - зв'язки на 1% рівні значущості.

Як видно з таблиці показники емоційної стійкості досліджуваних за різними методами мають кореляційні зв'язки на високому рівні статистичної значущості. Зокрема дуже сильними є кореляційні зв'язки між показниками емоційної стійкості за методикою О.В. Государєвої та

показниками емоційної стійкості за методикою Р.Кеттелла. Разом з тим сильними є зв'язки між показниками емоційної стійкості за методикою О.В. Государевої та показниками емоційної стійкості за експертним оцінюванням. Значним є кореляційний зв'язок між показниками емоційної стійкості за методикою Р.Кеттелла та показниками емоційної стійкості за експертним оцінюванням.

Висновки. Емоційна стійкість є професійно важливою якістю, необхідною для збереження психічного здоров'я та профілактики емоційного вигорання педагога. В результаті аналізу отриманих діагностичних даних в межах нашого емпіричного дослідження можемо констатувати, що серед досліджуваних майбутніх педагогів виявлено домінування середнього рівня емоційної стійкості, а також найменшу представленість високого рівня емоційної стійкості, що засвідчує необхідність профілактичних заходів щодо активізації особистісного ресурсу емоційної стійкості майбутнього педагога.

Список використаної літератури

1. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1987. 261с.
2. Аршава І.Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика: монографія. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2006. 336 с.
3. Батаршев А.В. Многофакторный личностный опросник Р.Кеттелла: Практическое руководство. Москва: ТЦ Сфера, 2002. 96 с.
4. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 752с.
5. Карвасарский Б.Д. Психотерапевтическая энциклопедия. СПб.: Питер, 2002. 672с.
6. Пилипенко К.В. Формування емоційної стійкості як професійно важливої якості майбутнього практичного психолога: дис. ... канд. психол. наук : спец. : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2010. 160 с.
7. Психология здоровья: Учебник для вузов / Под ред. Г.С.Никифорова. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 607 с.
8. Чебыкин А.Я. Проблема эмоциональной устойчивости. Одесса: Южноукраинский педагогический университет им. К.Д. Ушинского, 1995. 195 с.
9. Шевчишена О.В. Проблема емоційної стійкості в контексті професійного здоров'я вчителя. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки.* 2014. № 4. С. 531–540.